

فهرست مندرجات

۱۱ ..... زندگی و آثار دکتر محمدتقی مسعودیه

۱۹ ..... مقدمه

۲۵ ..... فصل اول: آذربایجان

۲۷ ..... قوپوز [ساز]

۲۸ ..... عناوین قسمتهای قوپوز رابج در آذربایجان

۲۹ ..... قوپوز و عاشیق

۳۲ ..... عاشیق و اوزان

۳۵ ..... قوپوز در رسالات و نسخ خطی فارسی موسیقی

۳۹ ..... بالابان

۴۰ ..... بالابان در رسالات و نسخ خطی فارسی موسیقی

۴۰ ..... زورنا [سورنا]

۴۴ ..... قاوال

۴۹ ..... فصل دوم: گیلان و مازندران

۵۱ ..... کرنا

Shiraz-Beethoven.ir

۵۳	پیشه
۵۵	لله‌وا
۵۵	میشی حال
۵۷	دسرکوتن
۶۰	قرنه
۶۲	کرنا
۶۴	دتار [دوتار]
۶۵	سیکاتک
۶۷	فصل سوم: ترکمن (گرگان و دشت)
۶۹	تامدثرا [دوتار]
۷۰	عناوین قسمت‌های ساز
۷۲	تامدثرا و بخشی
۷۷	فجق [فجاغ، فجاغ]
۷۷	عناوین قسمت‌های مختلف فجق
۷۸	یدی بوقون تویدوک [یدی بوغون (بوغوم) تویدوک]
۷۹	نی زبانه‌دار [تویدوک]
۸۱	دیللی تویدوک
۸۱	غوپوز [قاووز]
۸۵	فصل چهارم: خراسان
۸۷	دوتار
۸۸	دوتار و بخشی
۸۹	شرح مختصر داستان زهره و طاهر
۹۲	شرح مختصر داستان حمرا [همرا] و صایادخان
۹۵	دوتار در رسالات و نسخ خطی فارسی موسیقی
۹۵	قوشمه [دوسازه]
۹۶	مفهوم قوشمه
۹۹	دهل سورنا
۱۰۳	نقاره و کرنا

۱۰۳	تاریخچه آئین نقاره کوبی
۱۰۹	فصل پنجم: بلوچستان و سیستان
۱۱۱	بلوچستان
۱۱۱	سرود (سرود) [سرود] (قیچک)
۱۱۲	عناوین قسمت‌های ساز
۱۱۳	قیچک در رسالات و نسخ خطی فارسی موسیقی
۱۱۴	رباب
۱۱۷	رباب در رسالات و نسخ خطی فارسی موسیقی
۱۲۱	بنجو
۱۲۴	عناوین قسمت‌های بنجو
۱۲۴	تنبیره
۱۲۶	تنبیره در رسالات و نسخ خطی فارسی موسیقی
۱۲۷	تنبورگ
۱۲۸	دونلی
۱۲۹	دی‌دی
۱۳۰	کلم (نل)
۱۳۰	مورلی
۱۳۱	دهلک
۱۳۴	تیمبک [طمبوک]
۱۳۴	دهل سورنا
۱۳۶	کوزه و طشت
۱۳۷	سیستان
۱۳۷	قیچک
۱۳۸	سورنا و دهل
۱۴۱	فصل ششم: بوشهر
۱۴۳	سنج، دمّام، بوق
۱۴۳	دمّام

تقریباً عین مطالب فوق در زمینه چگونگی تعلق بوق در گروه‌بندی سازها در اسرار چهارم، سیوم در دانش فن موسیقی نیز نقل می‌شود: عبدالقادر بن غیبی الحافظ المراغی در جامع الالخان و مقاصد الالخان سازی را تحت عنوان باق تشریح می‌کند: «اما باق و آن چنان بود که بر دهان آن زبانی تراشند و از زیر زبان در آن ساز نفع دردمند و بر سطح آن ثقب باشد که به انامل فروگیرند...»^۹. مطابق این تشریح، باق در زمره سازهای بادی دارای قمیش ساده از نوع ایدیوگلولت به حساب می‌آید، بدین معنا که قمیش ساده ساز مشتمل بر برشی از خود لوله صوتی است.^{۱۰}

Shiraz-Beethoven.ir

نی هنبونه [نی انبان]

در بوشهر و حوالی به نی هنبونه [نی انبان]، نی مشکی و بادهنبونه نیز اطلاق می‌شود. این ساز دارای دو لوله صوتی [نی] است. این دو لوله، که بر روی هم دسته نام دارند، به وسیله بندها به یکدیگر محکم نصبند. هر یک از دو لوله صوتی دارای زبانه یا قمیش مضاعف است. به زبانه یا قمیش مضاعف پیکک می‌گویند. پیکک نه در محل دمیدن، بلکه درون لوله صوتی یا قلاف و نزدیک پوسته ساز مستقر است. روی هر یک از دو لوله صوتی شش سوراخ هست. طول لوله صوتی نی هنبونه متعلق به احمد علیشرفی ۲۰۰ میلی‌متر است. ابعاد سوراخهای صوتی ساز نسبت به یکدیگر از محل دمیدن بدین قرارند:

سوراخ اول نسبت به دوم	۱۵ میلی‌متر
سوراخ دوم نسبت به سوم	۱۷ میلی‌متر
سوراخ سوم نسبت به چهارم	۱۷ میلی‌متر
سوراخ چهارم نسبت به پنجم	۲۰ میلی‌متر
سوراخ پنجم نسبت به ششم	۲۰ میلی‌متر

پوسته یا مشک از پوششی آبی‌رنگ یا قرمز رنگ پوشیده است، ولی نی انبان معمولاً فاقد چنین پوششی است. در انتهای پوسته یا مشک منگوله‌هایی آویزانند. نوازنده، حین اجرا، با فشار دست بر پوسته ساز، هوای موجود در آن را به لوله‌های صوتی هدایت می‌کند و با

۸. اسرار چهارم، سیوم در دانش فن موسیقی، نسخه خطی:

Bombay, K.R. Cama Oriental Institute and Library (Mulla Firuz) IX, (12), f. 4^a.

۹. عبدالقادر بن غیبی الحافظ المراغی، جامع الالخان، به اهتمام تقی بینش، تهران ۱۳۶۶، ص ۲۰۸، —، مقاصد الالخان، به اهتمام تقی بینش، تهران ۱۳۴۴، ص ۱۳۵.

۱۰. مسعودیه، محمدتقی، سازشناسی، سروش، تهران (در حال انتشار).